

ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗВАРИЧ РОМАН ЄВГЕНОВИЧ

УДК 517.383

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ КОНВЕРГЕНЦІЇ
ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ РОЗШИРЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Спеціальність: 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент
Адамик Вікторія Віталіївна,
Національний університет „Львівська
політехніка” Міністерства освіти і науки
України, доцент кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Будкін Віктор Сергійович,
Державна установа „Інститут світової
економіки і міжнародних відносин НАН
України” (м. Київ), головний науковий
співробітник

кандидат економічних наук,
Черненко Світлана Миколаївна,
Державна установа „Інститут економіки та
прогнозування НАН України” (м. Київ),
науковий співробітник

Захист відбудеться „6” листопада 2009 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий „2” жовтня 2009 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

кандидат економічних наук, доцент

О.П.Дудкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вступ нових членів у Європейський Союз став важливим каталізатором ефективних ринкових трансформацій і позитивних структурних зрушень у цих країнах. Впровадження стандартів спільного ринку ЄС сприяло модернізації технологічних основ їх національних економік, додало їм динамічності, підвищило рівень міжнародної конкурентоспроможності. Водночас значною перешкодою для гармонійного розвитку Європейського Союзу є соціально-економічні відмінності між країнами першої, другої та третьої хвиль приєднання, що проявляються у різниці в доходах населення. Подолання цих диспропорцій – мета політики конвергенції доходів.

Використання раціонально трансформованого інструментарію політики конвергенції доходів, адаптованого до соціально-економічних змін в ЄС, викликаних його розширенням, є запорукою підвищення рівня життя населення як дійсних, так і потенційних членів ЄС.

Концептуальні засади конвергенції доходів населення в євроінтеграційному просторі висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Зокрема теоретичні аспекти міжнародних інтеграційних процесів досліджували Б. Балаші, О. Брайєн, І. Гладій, М. Куллох, Р. Лукас, А. Мокій, Ж. Моне, П. Ромер, Є. Савельєв, А. Філіпенко та інші.

Низка наукових розробок зосереджена на проблемах розширення Європейського Союзу на Схід (Д. Азіз, В. Будкін, О. Гаврилишин, Г. Друзенко, В. Адамик, А. Роуз, Р. Сальгадо, С. Черненко, О. Чугаєв). Питання номінальної і реальної конвергенції та соціально-економічного розвитку Європейського інтеграційного простору розглядали Ф. Агіон, Р. Арон, Ф. Бачетта, Д. Бен-Давід, С. Биховський, М. Блехер, Г. Брюкер, О. Галор, Д. Гелбрейт, М. Конноллі, П. Кругман, Т. Купманс, М. Обстфельд, Д. Сачс, Е. Сискос, П. Сорокін, Ф. Рамсі, Г. Узава.

Разом із тим, у науковій літературі немає ґрунтовних інтегрованих досліджень процесів конвергенції доходів населення в умовах розширення Європейського Союзу та проблеми модифікації політики, спрямованої на соціально-економічне зближення дійсних членів ЄС і країн-аплікантів. Також залишаються теоретично і практично невідпрацьованими питання підвищення рівня готовності України, держави, що поступається новим, й особливо старим членам ЄС за економічними та соціальними показниками, рівнем життя населення, до вступу в Європейський Союз – регіонального блоку, що характеризується найвищими у світі соціальними стандартами. Актуальність окреслених проблем із огляду на євроінтеграційні прагнення України обумовила вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з виконанням наукових досліджень, передбачених планом НДР Тернопільського національного економічного університету, зокрема введених у координаційний план виконання науково-дослідних робіт Міністерства освіти і науки України тем „Новітні тенденції розвитку світової економіки” (державний реєстраційний номер 0107U012233) і „Дослідження глобальної проблеми бідності та механізмів її розв'язання” (державний реєстраційний номер 0106U006991, особисто автор виконував підрозділ „Конвергенція доходів у Європейському Союзі”).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення тенденцій, оцінка інституційного та економічного середовища реалізації політики конвергенції доходів населення у процесі розширення ЄС і обґрунтування механізмів оптимізації соціально-економічних пропорцій для ЄС-15, ЄС-10+2 та України.

На основі мети дослідження у роботі окреслені такі завдання:

- дослідити теоретичні основи реалізації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі для уточнення категоріального апарату і виявлення основних чинників, що обумовлюють трансформацію її цілей та інструментарію;
- виявити зв'язок між номінальною й реальною конвергенцією і конвергенцією доходів та сформуванню методичний підхід до визначення тенденцій конвергенції доходів населення в ЄС і країнах-аплікантах;
- проаналізувати тенденції соціально-економічного розвитку ЄС-15 з метою виявлення орієнтирів для трансформації політики конвергенції доходів населення у Розширеному ЄС;
- визначити рівень конвергенції доходів населення в ЄС-27 та оцінити соціально-економічну готовність країн-аплікантів (зокрема Хорватії, Туреччини, України) до вступу в Європейський Союз із метою формування напрямків оновлення політики конвергенції доходів;
- обґрунтувати економіко-політичні важелі забезпечення оптимальних макроекономічних і соціальних показників у ЄС-15 та нових членах ЄС у контексті посилення конвергенції доходів на рівні ЄС-27;
- конкретизувати завдання та функції інституцій, що реалізовуватимуть політику конвергенції доходів на різних рівнях;
- запропонувати заходи, спрямовані на наближення показників доходів громадян України до рівня Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є процеси конвергенції доходів населення в євроінтеграційному просторі.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та інституційні засади реалізації політики конвергенції доходів населення в умовах розширення ЄС.

Методи дослідження. Методологічними засадами дисертаційної роботи є положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, що стосуються проблематики інтеграційних процесів, соціальної політики, перспектив конвергенції та зростання доходів населення в Європі. У роботі використано такі методи дослідження: логічно-теоретичний (при побудові структурно-логічної схеми дослідження проблеми, а також виокремленні основних критеріїв, за якими можна охарактеризувати процеси конвергенції доходів населення у розширеному ЄС); класифікації (при систематизації критеріїв номінальної і реальної конвергенції та чинників трансформації політики конвергенції доходів); системного аналізу й синтезу (при дослідженні тенденцій конвергенції доходів населення в ЄС); статистичні та економіко-математичні методи (при визначенні рівня конвергенції доходів у Європейському Союзі та оптимальних соціально-економічних пропорцій у дійсних членів ЄС і країн-аплікантів), зокрема метод зваженого усереднення (при дослідженні рівня конвергенції країн Європи) і

метод ідентифікації функції економічної поведінки (при обґрунтуванні заходів із посилення конвергенції доходів населення в європейському інтеграційному просторі).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних та інституційних засад реалізації політики конвергенції доходів населення та розробці науково-практичних рекомендацій щодо її трансформації у напрямку оптимізації соціально-економічних пропорцій в країнах ЄС та розв'язання цієї проблеми для України.

Наукову новизну засвідчують такі конкретні наукові результати:

вперше:

- сформовано теоретичну модель політики конвергенції доходів у ЄС, у якій відображено зміст політики (згідно з авторським трактуванням), її мету (поліпшення і конвергенція соціально-економічних показників країн-членів ЄС-27), рівні реалізації (загальноєвропейський, національний, регіональний), інструментарій (важелі монетарної, фіскальної, регіональної, соціальної та зовнішньоторговельної політик), інституційну базу та середовище трансформації, утворене під впливом глобальних і внутрішньо-інтеграційних чинників;

- розроблено комплекс пропозицій щодо впровадження механізмів посилення конвергенції доходів населення України з ЄС-27; зокрема, проведення оцінки готовності країн-аплікантів до вступу в ЄС дало змогу розглядати збільшення валових національних заощаджень як пріоритетний важіль конвергенції доходів; встановлено оптимальні співвідношення для 40 макроекономічних та соціальних показників України; охарактеризовано інституційну базу для реалізації механізмів конвергенції доходів України з ЄС-27;

удосконалено:

- методичний апарат дослідження конвергенції доходів, за допомогою якого здійснено емпіричну перевірку нових членів ЄС і країн-аплікантів на відповідність критеріям номінальної і реальної конвергенції, на основі чого обґрунтовано висновки щодо: (а) необхідності ідентифікації критеріїв номінальної і реальної конвергенції для кожної групи країн, (б) використання методу зваженого усереднення для визначення рівня економічної конвергенції і методу ідентифікації функції економічної поведінки для оптимізації соціально-економічних пропорцій; систематизовано існуючий досвід емпіричної оцінки конвергенції доходів, що дало змогу: (а) розробити теоретичну модель політики конвергенції доходів у ЄС, (б) провести типологію механізмів реалізації політики конвергенції доходів та визначити специфіку їх застосування для поглиблення конвергенції в розрізі країн ЄС-27 і України, (в) сформулювати структурно-логічну схему дослідження політики конвергенції доходів ЄС в процесі розширення;

набули подальшого розвитку:

- категорійний та термінологічний апарат об'єкту дослідження, при цьому дано авторське трактування низки термінів: економічного змісту категорії „доходи населення” шляхом доповнення їх кількісних параметрів якісними, зокрема виокремленням економічних, соціальних і демографічних умов, що забезпечують рівень і динаміку доходів; „політики конвергенції доходів” як діяльності національних та наддержавних інституцій у межах інтеграційного об'єднання,

спрямованої на поліпшення та зближення соціально-економічних показників країн-членів ЄС, що характеризують рівень доходів їх громадян; запропоновано застосування категорії „інструментів реалізації політики конвергенції доходів” як засобу, призначеного для впливу на зростання доходів населення країн ЄС з метою їх конвергенції;

- ідентифікація механізмів подальшого зростання доходів населення в ЄС-15 та механізмів конвергенції доходів населення в розрізі груп країн ЄС-27; на основі методу зваженого усереднення проведено емпіричний аналіз і виокремлено тенденції конвергенції доходів в ЄС-15 і ЄС-27, що дозволило довести доцільність подальшого зростання витрат на охорону здоров'я, освіту і стимулювання народжуваності в країнах групи ЄС-15 та доцільність мінімізації інфляції та підвищення зайнятості населення для конвергенції доходів ЄС-10+2 з ЄС-15; на основі методу ідентифікації функції економічної поведінки визначено оптимальні соціально-економічні пропорції для кожної з груп (ЄС-15, ЄС-10+2) і відповідні їм інструменти впливу на зростання доходів та інститути, що забезпечують їх реалізацію.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені автором пропозиції з модифікації наявних та впровадження нових механізмів підвищення доходів населення нових членів Європейського Союзу і країн-аплікантів, у т. ч. України, можуть слугувати методологічною й практичною основою визначення цілей та інструментарію зовнішньоекономічної політики України, в економіко-аналітичній і прогностичній роботі міністерств економіки, праці та соціальної політики, закордонних справ, управлінь зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності облдержадміністрацій.

Основні результати дослідження теоретичних основ і середовища реалізації політики конвергенції доходів населення в країнах-членах ЄС прийняв до використання при розробленні засад розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом в економічній сфері департамент співробітництва з Європейським Союзом Міністерства економіки України (довідка про впровадження № 4701-18/315 від 4. 12. 2008 р.). Висновки щодо необхідності й шляхів посилення конвергенції доходів населення України та ЄС позитивно оцінені департаментом Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України (довідка про впровадження № 311/17-110-2497 від 30. 12. 2008 р.). Результати оцінювання готовності країн-аплікантів до вступу у ЄС за критерієм конвергенції доходів населення використано при розробці регіональної цільової програми міжрегіонального та зовнішньоекономічного співробітництва Тернопільської області на 2009 – 2013 роки управлінням зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 449-2/01-19 від 18. 11. 2008 р.). Результати аналізу тенденцій конвергенції доходів населення у ЄС використано при розробці напрямків соціальної політики України в контексті зовнішньоекономічного співробітництва з Європейським Союзом головним управлінням Пенсійного фонду України в Тернопільській області (довідка про впровадження № 4503/01 від 17. 11. 2008 р.). Результати досліджень еволюції інтеграційних процесів в Європейському Союзі використано в навчальному процесі при викладанні курсів „Міжнародна економіка”,

„Теорія міжнародної економіки”, „Міжнародна економічна діяльність України”, „Міжнародна економічна політика” у Тернопільському національному економічному університеті (довідка про впровадження № 126-06/1913 від 7. 11. 2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які містяться в дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на 8 міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях і 2 круглих столах, зокрема: „Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та проблеми глобалізації” (м. Тернопіль, 2006 р.), „Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір” (м. Маріуполь, 2006 р.), „Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації”(м. Тернопіль, 2007 р.), „Економіка країн Євроазіатського та африканського континентів і Україна” (м. Тернопіль, 2007 р.), „Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2007 р.), „Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: світові економічні кризи” (Туреччина, Анталія, 2007 р.), „Інтеграція України у світовий економічний простір” (м. Тернопіль, 2008 р.), „Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2008 р.), „Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2008 р.), „Перспективи участі України в міжнародних інтеграційних процесах” (м. Тернопіль, 2008 р.), „Міжнародна та європейська інтеграція: регіональний аспект” (м. Тернопіль, 2008 р.), „Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2009 р.), „Формування нового світового економічного порядку” (м. Тернопіль, 2009 р.). Наукові результати дослідження обговорювались і отримали позитивну оцінку на наукових семінарах кафедри міжнародної економіки та маркетингу Тернопільського національного економічного університету у 2005 – 2009 рр.

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 12 одноосібних наукових праць, у тому числі 4 статті у фахових виданнях і 8 статей і тез у інших виданнях і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 3,7 д. а.

Структура і обсяг роботи. Дисертація загальним обсягом 237 сторінок складається з вступу, трьох розділів, висновків, містить 21 додаток обсягом 23 сторінки та список використаних джерел із 220 найменувань на 20 сторінках. Дисертаційна робота ілюстрована 32 рисунками, які розміщені на 32 сторінках і містить 30 таблиць на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі „**Методологічні основи реалізації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі**” досліджено посилення інтеграційних процесів як основної детермінанти впровадження і трансформації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі; здійснено теоретичне

обґрунтування взаємозв'язку конвергенції доходів з номінальною та реальною конвергенцією; запропоновано науково-концептуальні засади формування завдань та інструментарію політики конвергенції доходів в ЄС.

Автором виявлені концептуальні засади реалізації політики конвергенції доходів населення в ЄС, зокрема доведено, що лише на етапі економічного союзу актуалізується питання зближення соціально-економічних показників. Тому конвергенція доходів є феноменом, притаманним лише ЄС як найбільш інтеграційно розвинутому регіональному блоку. В ході опрацювання наукових праць провідних вчених визначено, що передумовою конвергенції доходів населення в Європейському Союзі є реальна і номінальна конвергенція. Номінальна конвергенція передбачає уніфікацію макроекономічних параметрів країн-членів ЄС для забезпечення валютної стабільності. На відміну від номінальної, реальна конвергенція окреслює шляхи наближення економічних систем через мінімізацію відмінностей в економічних та соціальних показниках. Однак в сфері доходів населення, максимальна конвергенція можлива лише в умовах застосування важелів політики конвергенції доходів, метою впровадження якої в ЄС є „підтягування” рівня доходів населення менш розвинених країн до членів блоку з вищими соціально-економічними показниками. В процесі дослідження виявлено, що політику конвергенції доходів населення необхідно розглядати як динамічну систему, яка впроваджується як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні окремих груп країн та країн, з використанням різних механізмів та інструментів. У дисертації зазначено, що основними механізмами політики конвергенції доходів населення в ЄС є грошово-кредитний, фіскальний, соціальний, зовнішньоторгівельний і регіональний механізм, реалізація яких потребує використання інституційної бази, до складу якої входять загальноєвропейські, державні і регіональні інституції.

Динамічний процес економічного розвитку старих членів ЄС і одночасне приєднання менш економічно розвинених країн-нових учасників обумовлює необхідність трансформації політики конвергенції доходів населення з метою запобігання посилення розриву між ними. Трансформація політики конвергенції доходів в ЄС відбувається під впливом глобальних і внутрішньо-інтеграційних чинників. Найбільш вагомим серед них є поглиблення участі в інтеграційних процесах країн з неоднаковим рівнем соціально-економічного розвитку. На основі проведеного дослідження сформовано теоретичну модель політики конвергенції доходів населення (рис. 1), яка реалізується за допомогою використання інструментів соціальної і економічної політик та з метою наближення доходів населення країн-учасниць цього процесу. У дисертаційній роботі запропоновано методичні підходи до виявлення тенденцій конвергенції доходів населення та оптимізації соціально-економічних пропорцій у країнах учасницях інтеграційного процесу, а саме методи зваженого усереднення та ідентифікації функції економічної поведінки. Обрана автором методологія дослідження політики конвергенції доходів розкриває суть та особливості розвитку процесів конвергенції доходів населення в євроінтеграційному просторі, виявляє багатовекторні типи зв'язків між їх елементами та структурами, зводить їх у єдину теоретичну картину, на основі чого

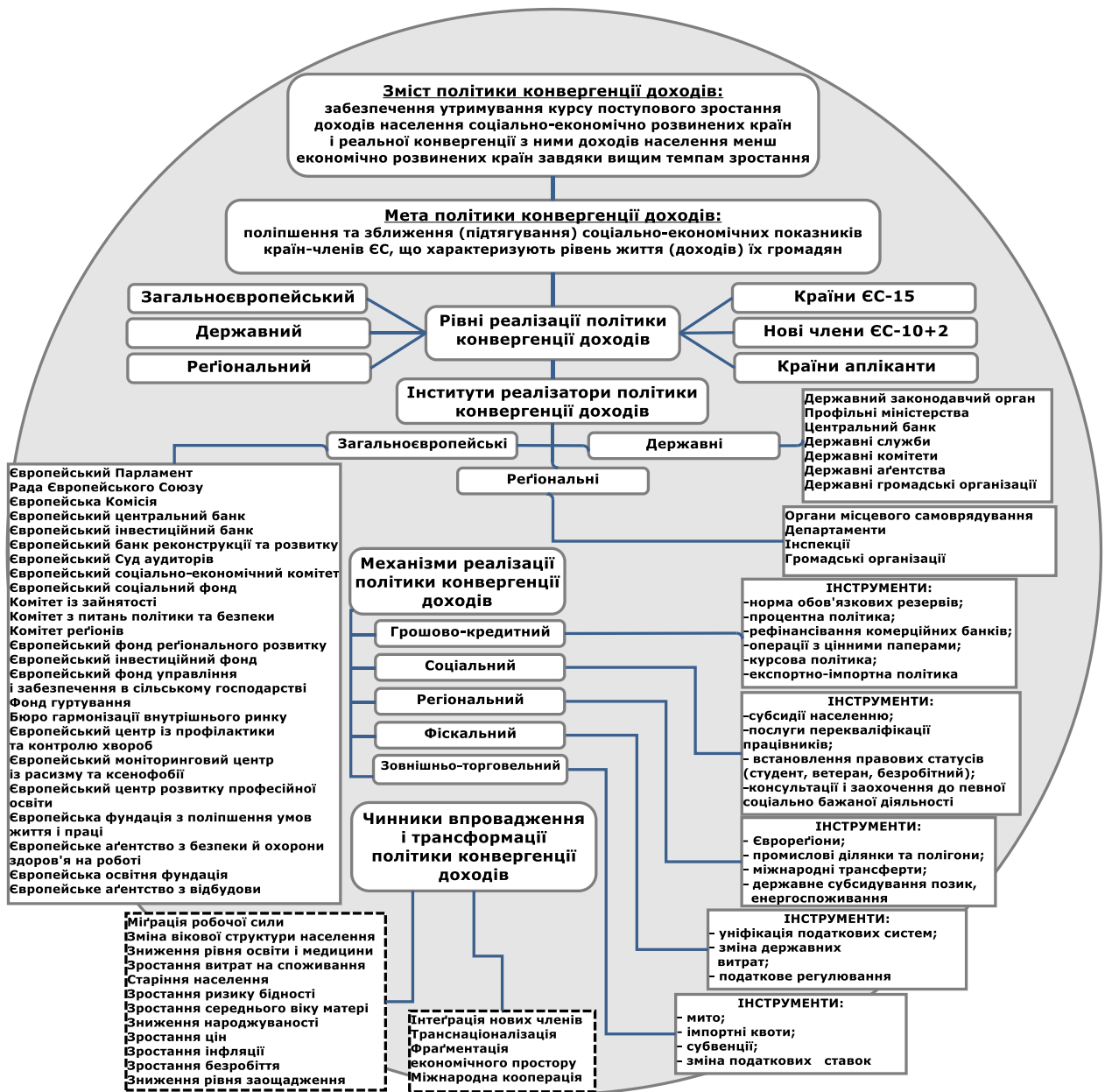

Рис. 1. Теоретична модель політики конвергенції доходів у ЄС.

розробляється адекватна система шляхів та механізмів трансформації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі.

У другому розділі „Тенденції конвергенції доходів населення в Євроінтеграційному просторі” досліджено соціально-економічний розвиток ЄС-15 як орієнтир для трансформації політики конвергенції доходів; проаналізовано процеси конвергенції доходів населення у ЄС-27; зроблено оцінку готовності країн-аплікантив до вступу в ЄС за критерієм конвергенції доходів населення.

Аналіз рівня конвергенції країн Європи проведено на основі якісного і кількісного співставлення групи соціальних, економічних та демографічних показників для кожної країни та середнього значення цих показників для тих чи інших груп країн. При цьому середнє значення показників обраховано за допомогою методу зваженого усереднення, в якому вагові коефіцієнти обернено-пропорційні до відстані окремого елемента, тобто до середнього значення, яке шукається.

Оцінювання соціально-економічного розвитку країн ЄС-15 дало змогу змалювати тенденції в сфері конвергенції доходів у цій групі країн і констатувати, що країни економічно розвиваються і це створює додаткові проблеми для реалізації політики конвергенції доходів населення в розширеному ЄС. У роботі доведено, що країни ЄС-15 частково намагаються змінити демографічну ситуацію за рахунок групи ЄС-10+2. Автором зауважено, що імміграція не вирішить питання приросту населення, проте може стати його вагомим пом'якшуючим чинником. Виявлено, що відбулось зростання чистої міграції у всіх країнах групи С-3 (Хорватія, Туреччина, Україна), в основному завдяки поверненню великої кількості заробітчан на батьківщину. В процесі дослідження доведено, що основою для відображення гармонійного функціонування всього Євросоюзу та зближення доходів населення є конвергенція макроекономічних показників членів ЄС-27 (табл. 1). Зокрема, рівень інфляції у країнах ЄС-27 коливається в необхідному для номінальної конвергенції діапазоні, а збільшення доходів населення ЄС-10+2 відбувається за рахунок часткового зростання рівня дефіциту бюджету в ЄС-15. Така тенденція відображає поступове зближення доходів між групами країн та стабілізує виплату соціальних пільг, субсидій, урядових виплат соціально незахищеним верствам населення. Дослідження показало, що збільшення кількості безробітних призводить до зменшення доходів населення. У середньостроковому періоді не відбувається конвергенція зайнятості населення між групами країн ЄС з огляду на різні темпи зростання. Відповідно, пріоритетним напрямком політики ЄС стає забезпечення збільшення рівня зайнятості населення в ЄС-10+2. У роботі емпірично виявлено, що конвергенція продуктивності праці може зменшити різницю в оплаті праці, а відповідно і наблизити доходи населення. Також відзначено дивергенцію показника мінімальної заробітної плати, що в майбутньому може призвести до нового перерозподілу кваліфікованої робочої сили і фрагментації виробництва. Як позитивні наслідки варто виділити зростання конкуренції робочої сили, яка покращить як кінцевий продукт, так і рівень задоволення потреб споживачів. Враховуючи стабільне зростання реальної заробітної плати у ЄС-10+2 в довготривалому періоді, зроблено висновок про дієвість використовуваних цими країнами соціальної, регіональної, зовнішньоторговельної, фіскальної і грошово-кредитної політик. Що стосується України, то тут, як свідчать дані попередніх років, спостерігалось найбільш позитивне зростання даного показника, тому країна серед членів групи С-3 потенційно може найшвидше подолати розрив з ЄС-27. У роботі зазначено, що конвергенція валових національних заощаджень в ЄС стала можливою внаслідок тісного зв'язку банківських систем і чіткої їх координації Європейським центральним банком. Натомість, в Україні спостерігається тенденція, яка вимагає масштабного притоку закордонних інвестицій, зниження рівня інфляції і підвищення рівня продуктивності праці. Зауважено, що рівень цін в країнах-претендентах зростає непропорційно до реального зростання доходів населення. Так, в Хорватії та Туреччині відбувається поступовий їх ріст для населення, на відміну від України, де ціни мають схильність до раптового підвищення, а це вкрай негативно відображається на економіці і соціальній сфері країни в цілому.

Тенденції конвергенції доходів в ЄС-27

Показник	Середній показник у групі		Діапазон показника групи		Тенденції руху показника у групі		Конвергенція між ЄС-10+2 і ЄС-15
	ЄС-10+2	ЄС-27	ЄС-10+2	ЄС-27	ЄС-10+2	ЄС-27	
1	2	3	4	5	6	7	8
Позитивні тенденції							
ВВП на душу населення	12800 євро	20050 євро	7500–19500 євро	7500–37000 євро	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Мінімальна заробітна плата	310 євро/місяць	490 євро/місяць	95–600 євро/місяць	95–1500 євро/місяць	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Валові національні заощадження	20,8% ВВП	21% ВВП	12,1–26,8% ВВП	12,1–30% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Інфляція	3,4%	2,2%	1,1–8,2%	0,1–8,2%	Спадна	Зростаюча	<u>Дивергенція</u>
Прямі податки	8,5% ВВП	11,8% ВВП	5,5–13,1% ВВП	5,5–25% ВВП	Спадна	Спадна	Конвергенція
Витрати на охорону здоров'я	4,2% ВВП	6,2% ВВП	3,0–7,8% ВВП	3,0–8,7% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Кількість новонароджених	945 на 100 тис. осіб	1031 на 100 тис. осіб	865–1081 на 100 тис. осіб	850–1550 на 100 тис. осіб	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Чиста міграція	5500 осіб	12700 осіб	-14000 – +18700 осіб	-14000 – +600000 осіб	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Рівень зайнятості	61,6%	64%	51,5–67,6%	51,5–75%	Спадна	Зростаюча	<u>Дивергенція</u>
Приріст рівня зайнятості	2,0%	4,1%	-0,1–4,2%	-0,1–5,4%	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Рівень безробіття	8,1%	7,2%	5,1–14,6%	3,8–14,6%	Спадна	Спадна	Конвергенція
Витрати на соціальний захист	14% ВВП	17,7% ВВП	11,4–24% ВВП	11,4–30% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Довготермінова % ставка	3,8%	3,7%	3,4–6,6 %	3,4–6,6 %	Спадна	Спадна	Конвергенція
Державний борг	16,5% ВВП	38,3% ВВП	4,0–66,5% ВВП	4,0–105% ВВП	Спадна	Спадна	Конвергенція
Експорт товарів та послуг	62% ВВП	49% ВВП	32–89% ВВП	20–89% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Соціальні виплати	9,8% ВВП	10,3% ВВП	8,1–13,5% ВВП	6,8–19,7% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Урядові компенсації працівникам	8,6% ВВП	10,6% ВВП	7,4–15% ВВП	7–16% ВВП	Зростаюча	Спадна	Конвергенція
Негативні тенденції							
Субсидії	1,2% ВВП	0,8% ВВП	0,1–2,1% ВВП	0,1–2,9% ВВП	Спадна	Спадна	Конвергенція
Соціальні внески	10,6% ВВП	11% ВВП	8,2–15,3% ВВП	3–18% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Темпи зростання номінальної заробітної плати	+6% в рік	+3,9% в рік	3–12 % в рік	0–12 % в рік	Спадна	Спадна	Конвергенція
Темпи зростання реальної заробітної плати	+2,9% в рік	+1,5% в рік	+0,1–+7,9% в рік	-1,2–+7,9% в рік	Спадна	Спадна	Конвергенція
Загальні витрати сфери споживання	62% ВВП	55% ВВП	52–76% ВВП	42–76% ВВП	Спадна	Спадна	Конвергенція
Обмінний курс	+6%	+2%	+0,4–+240%	+0,4–+240%	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Дефіцит бюджету	-0,7% ВВП	0,4% ВВП	-7,8–+3,4% ВВП	-7,8–+4,2% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Кількість студентів і школярів	195 на 1000 осіб	193 на 1000 осіб	161–237 на 1000 осіб	157–277 на 1000 осіб	Спадна	Зростаюча	Конвергенція
Кількість шлюбів	4,5 на 1000 осіб	4,6 на 1000 осіб	3,3–6,2 на 1000 осіб	3,3–6,8 на 1000 осіб	Спадна	Спадна	Конвергенція
Кількість розлучень	1,6 на 1000 осіб	2,1 на 1000 осіб	0,9–3,0 на 1000 осіб	0,6–3,0 на 1000 осіб	Спадна	Зростаюча	<u>Дивергенція</u>
Середній рік матері при народженні першої дитини	27,3 років	29,2 років	25,4–29,4 року	25,4–30,7 року	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Непрямі податки	14,2% ВВП	14,5% ВВП	10,9–18,2% ВВП	10,9–18,2% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція

1	2	3	4	5	6	7	8
Ціна на електроенергію	9,0 євро/100кВтг	10,3 євро/100кВтг	6,5–13,5 євро/100кВтг	3–15 євро/100кВтг	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція
Імпорт товарів і послуг	72% ВВП	49% ВВП	41–96% ВВП	27–96% ВВП	Зростаюча	Зростаюча	Конвергенція

Дослідження соціально-економічного розвитку ЄС-15 показало, що для зростання доходів населення в цій групі країн необхідно забезпечити довготерміновий розвиток сфери освіти і охорони здоров'я, а також забезпечити демографічний приріст за рахунок переорієнтації з міграції на зростання кількості новонароджених. Але в загальному це зростання може створити нові труднощі для реалізації політики конвергенції доходів. Аналіз процесів конвергенції доходів населення у ЄС-27 виявив, що швидкий темп конвергенції доходів країн-нових членів ЄС з ЄС-15 можливий за умов стримування рівня інфляції, а також підвищення рівня зайнятості їх населення. Результати оцінювання готовності країн-аплікантів до вступу в ЄС засвідчили, що ключовим фактором швидкого зростання і конвергенції доходів населення є поступове зростання валових національних заощаджень.

У третьому розділі „**Оптимізація соціально-економічних пропорцій у ЄС та країнах-аплікантах шляхом реалізації оновленої політики конвергенції доходів населення**” обґрунтовано механізми вирішення соціально-економічних проблем у ЄС-15 в контексті підвищення конвергенції доходів населення; виокремлено економіко-політичні важелі забезпечення оптимальних макроекономічних та соціальних показників у нових членах ЄС; запропоновано соціально-економічні зміни в Україні як передумову конвергенції доходів з країнами ЄС та загальну передумову євроінтеграції.

За результатами проведеного в другому розділі дослідження визначено формат оновленої політики конвергенції доходів населення в розрізі ЄС-15, ЄС-10+2 та України. Так, основною метою політики конвергенції для забезпечення зростання доходів населення в групі ЄС-15 є оптимізація їх соціально-економічних пропорцій.

Оптимізація соціально-економічних показників у ЄС та Україні полягає у встановленні оптимальних пропорцій і визначенні важелів політики конвергенції доходів, спрямованих на зміну тих чи інших макроекономічних показників у групі країн. Для оптимізації соціально-економічних пропорцій використано метод ідентифікації функції економічної поведінки на основі регуляризованої квадратичної апроксимації багатовимірними степеневими поліномами. Зокрема, розвиток сфери освіти забезпечить зростання доходів населення в групі ЄС-15. Виходячи з цього було змодифіковано такі соціально-економічні пропорції: утримування середнього віку матері на рівні не вище 29,7 р. та підвищення кількості шлюбів до 5,2 од./1000 осіб; зростання реальної заробітної плати не нижче 0,8 %/рік, а субсидій не вище 1,4% ВВП; при цьому дефіцит бюджету має бути оптимальним на рівні, не вищому 2,3% ВВП, за умов, що розмір загальнодержавного боргу не перевищить 60,6% ВВП, а імпорт – 39,4% ВВП. Для зростання якості й доступності охорони здоров'я та доходів населення необхідно: стабілізувати податкові відрахування на рівні 13,8% ВВП, при цьому знизити загальнодержавний борг до

60,6% ВВП; забезпечити зростання продуктивності праці в межах 105,6% від ЄС-27, а експорту не нижче 39,5% ВВП; регулювати зростання зайнятості до рівня 67,6% від працездатного населення, а реальної заробітної плати – 1,5% щорічно. Приріст кількості новонароджених забезпечить зростання доходів населення ЄС-15, якщо: приріст чистої міграції втримувати на рівні 39 тис. осіб, а кількість шлюбів на рівні 4,8 од./1000 осіб; безробіття поступово скоротити до 4%, заощадження стабілізувати на рівні 22,1% ВВП, довготермінову відсоткову ставку підвищити до 8,3%. Забезпечення соціально-економічних пропорцій в ЄС-15 можна досягти за допомогою реалізації низки механізмів (табл. 2).

Таблиця 2

Механізми посилення зростання доходів в ЄС-15

Механізм	Інструменти впливу	Інституція-реалізатор
Фіскальний	впровадження податкового контролю мігрантів (перегляд норм податку на прибуток)	Європейська Комісія; профільне міністерство
Грошово-кредитний	підвищення довгострокової відсоткової ставки	Європейський центральний банк; державні центральні банки
Зовнішньо-торговельний	надання державних гарантій інвесторам, розвиток діяльності консалтингових груп	законодавчий орган країни-члена
Соціальний	перегляд правових статусів біженців (звуження прав в отриманні соціального захисту)	Європейська Комісія; профільне міністерство
Соціальний	надання консультацій, рекомендацій та заохочення матерів до народження дитини	Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці; місцеві державні соціальні служби
Соціальний	відновлення репутації інституту шлюбу в ЄС	Європейський соціальний фонд, Європейське агентство з відбудови; державні соціальні служби
Соціальний	розширення програми пільгового кредитування молодих сімей	Європейський соціальний фонд, Європейський інвестиційний фонд
Соціальний	збільшення фінансової допомоги молодим сім'ям	уряд країни-члена
Соціальний	фінансування проектів щодо перекваліфікації безробітних на більш конкурентоспроможну спеціальність	Європейський соціальний фонд
Соціальний	регламентація угод щодо трудової міграції	законодавчий орган країни-члена
Соціальний	реформування державної пенсійної системи (збільшення пенсійного віку)	уряд, законодавчий орган країни-члена
Соціальний	посилення контролю рівня безробіття	Комітет із зайнятості ЄС; державні служби, державні комітети
Соціальний	посилення контролю переміщення трудових мігрантів	Комітетом із зайнятості ЄС; прикордонні службами
Соціальний / Регіональний	створення нових робочих місць в сфері малого підприємництва	Європейський фонд регіонального розвитку
Регіональний	перенесення та інтенсифікація нових технологій	Європейський фонд регіонального розвитку, Європейська фундація з поліпшення умов життя та праці

Для досягнення цілей політики конвергенції доходів населення між групами країн ЄС-15 та ЄС-10+2 необхідно провести низку корекцій соціально-економічних пропорцій. Дослідження показало, що конвергенція доходів населення може бути досягнена завдяки мінімізації рівня інфляції за умов забезпечення соціального захисту на рівні не вище, ніж 16% ВВП та утримування соціальних виплат в межах 9,9% ВВП; скорочення безробіття до рівня 8,0%; стимулювання експорту до

56,4% ВВП, зниження дефіциту бюджету до 1,7%, підвищення зростання реальної заробітної плати до 3,4%. Іншим важелем конвергенції доходів є зростання зайнятості, якого можна досягти завдяки посиленню фінансування освіти, зокрема в медичній сфері – до 4,5% ВВП, пошуку альтернативних джерел фінансування охорони здоров'я та стимулювання заощаджень населення до 19,5% ВВП. Забезпечення таких соціально-економічних пропорцій досягається за допомогою механізмів посилення конвергенції доходів (Рис. 2).

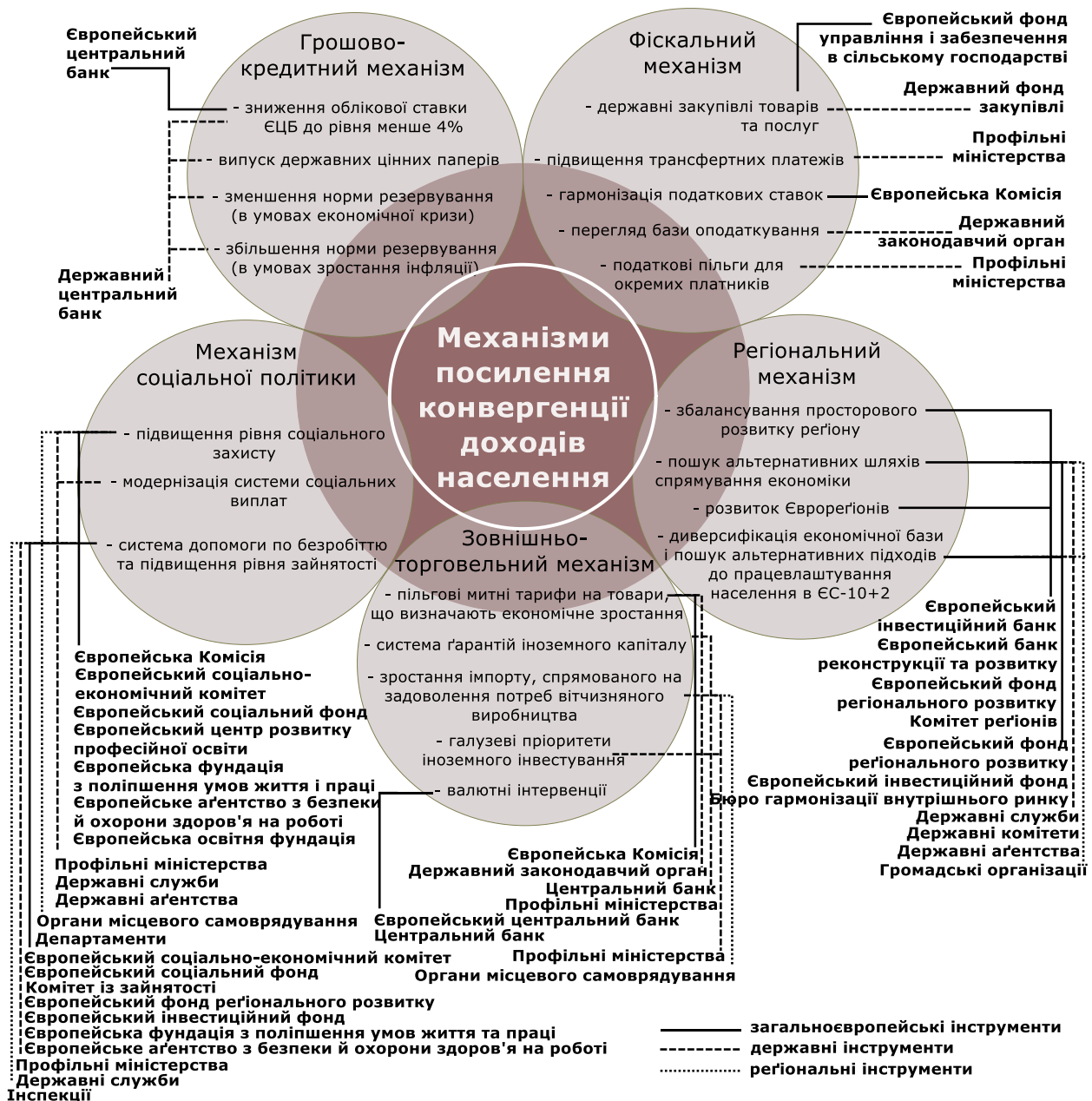

Рис. 2. Механізми посилення конвергенції доходів населення у розширеному ЄС.

В роботі обґрунтовано, що за наявності суттєвої різниці в рівнях доходів між ЄС-27 і Україною, актуальним завданням в наступні п'ять років має бути динамічна конвергенція з Європейським Союзом за рахунок зростання рівня валових національних заощаджень. Зростання заощаджень вимагає від країни забезпечення реалізації таких змін в соціально-економічних пропорціях: збільшення кількості новонароджених та посилення контролю рівня міграції; утримання кількості

zareєстрованих шлюбів на рівні 7,5 од./1000 осіб за умов реально існуючого зростання середнього віку матері, яка народжує першу дитину; забезпечення соціальних виплат на рівні до 12,8% ВВП щорічно та збільшення витрат на охорону здоров'я за рахунок як державного, так і приватного фінансування; стримування зростання ринкових цін до 15% в рік і інфляції до 12% та забезпечення щорічного приросту реальної заробітної плати на рівні 9,1%. Досягти таких соціально-економічних пропорцій можна за допомогою механізмів посилення конвергенції доходів населення України з ЄС-27 (табл. 3).

Таблиця 3

Механізми посилення конвергенції доходів населення України з ЄС-27

Механізм	Інструменти впливу	Інституція-реалізатор
Соціальний	збільшення обсягу і терміну молодіжного кредитування, а також підвищенню рівня доступності житла для молодих сімей	Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту; Міністерство фінансів України
Соціальний	підвищення питомої ваги витрат на освіту з державного бюджету; забезпечення населення пільговими кредитами на здобуття вищої та професійно-технічної освіти; забезпечення адресною державною допомогою учнів і студентів із дітей-сиріт, інвалідів, малозабезпечених сімей та обдарованої молоді	Міністерство освіти і науки України; Міністерство фінансів України
Соціальний	підвищення якості освіти через впровадження сучасних інформаційних технологій, особливо у сільській місцевості	Міністерство освіти і науки України
Соціальний	посилення соціального захисту через перегляд правових статусів таких категорій, як ветерани війни, потерпілі від аварії на ЧАЕС, безробітні, депутати; підвищення розміру гарантованого мінімуму для призначення допомоги малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним особам та інвалідам	Міністерство праці та соціальної політики України; Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи; Органи місцевої влади
Грошово-кредитний	прогнозування об'єктивної необхідності зростання ринкових цін	Міністерство економіки України; Міністерство фінансів України; Мін праці та соціальної політики України
Регіональний	надання податкових пільг економічно відсталим регіонам	Міністерство регіонального розвитку та будівництва; АТ „Державний експортно-імпорتنний банк України”; ВАТ „Ощадбанк”
Соціальний	формування середнього класу в державі	Міністерство праці та соціальної політики України
Соціальний	запровадження мінімальної погодинної заробітної плати як державного соціального стандарту	Верховна Рада України

Адаптація до загальноєвропейської політики конвергенції доходів в Україні допоможе вирішити питання, пов'язані із зростанням рівня заощаджень, зниженням ризику бідності, пристосування економіки до світового зростання цін і найголовніше, наближення доходів населення до рівня Європейського Союзу. Період економічного розвитку України до 2014 р. – термін подолання наслідків світової фінансової кризи, дасть відповідь на запитання, чи може вона претендувати на членство в Європейському Союзі. Перспектива повної інтеграції в ЄС передбачає не тільки економічне зростання, але й становлення країни як повноправного економічного гравця на світовому ринку, а також соціальний розвиток і зростання доходів громадян.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано нове розв'язання проблеми теоретичних та методичних підходів до дослідження політики конвергенції доходів населення на основі особливостей її реалізації в умовах розширення Європейського Союзу. Це дало змогу не тільки сформулювати висновки щодо необхідності й напрямків її трансформації, а й запропонувати механізми оптимізації соціально-економічних пропорцій у євроінтеграційному просторі в контексті посилення конвергенції доходів.

1. Дослідження еволюції інтеграційних процесів у Європейському Союзі показало, що економічна інтеграція, а саме перехід регіонального блоку на етап економічного союзу, актуалізує проблему конвергенції доходів в його межах. Враховуючи різницю в соціально-економічному розвитку між країнами-членами ЄС та країнами-аплікантами, для дослідження процесів конвергенції об'єктивно необхідним є поділ країн на групи за соціально-економічним розвитком: ЄС-15 (15 економічно розвинених країн-старих членів), ЄС-10+2 (12 країн-нових членів) та С-3 (країни-апліканти: Хорватія, Туреччина, Україна). Виходячи з цього мета для політики конвергенції доходів буде специфічною для кожної групи країн, зокрема основним завданням політики для групи ЄС-15 буде забезпечення зростання доходів населення, адже ця група є орієнтиром для інших країн. Метою реалізації політики конвергенції доходів ЄС-10+2 є забезпечення зближення країн групи з ЄС-15. На країни-апліканти і Україну зокрема політика конвергенції доходів не поширюється, але її впровадження у цих країнах допоможе їм зблизити доходи населення і стати повноправними членами Європейського Союзу.

2. Складність зазначеної проблеми, її багаторівневність і неоднозначність проявлення для різних регіональних груп і країн Європи, а також специфіка об'єкта та предмета дослідження обумовили розробку категорійного та термінологічного апарату з уточненням низки понять і трактувань. Автором запропоновано власне трактування базового поняття „політика конвергенції доходів” у зв'язку з недостатністю охоплення існуючим визначенням усієї суті питання в ЄС як діяльності національних та наддержавних інституцій у межах інтеграційного об'єднання, спрямованої на поліпшення та зближення соціально-економічних показників країн-членів ЄС, що характеризують рівень доходів їх громадян. Дослідження проблеми реалізації політики конвергенції доходів передбачало розгляд не лише елементів національного доходу, які населення використовує для споживання або заощадження, а саме: оплату праці, дохід від підприємницької діяльності, соціальні трансферти, кошти, отримані від реалізації продукції особистого підсобного господарства та індивідуальної трудової діяльності, доходи від власності, але й факторів, що прямо чи опосередковано визначають „доходи населення” – якість освітніх і медичних послуг, схильність до заощадження, рівень зайнятості, демографічний приріст. У дисертації доведено, що критерії конвергенції доходів охоплюють критерії як номінальної, так і реальної конвергенції. Відповідно до цього визначено „інструменти реалізації політики конвергенції доходів” як засоби, призначені для впливу на зростання доходів населення країн ЄС з метою зближення їх рівнів.

3. Беручи до уваги відмінність в завданнях політики конвергенції доходів для різних груп країн, необхідною є ідентифікація механізмів конвергенції доходів населення, інструментів і напрямків політики із врахуванням специфіки кожної групи. Такий підхід до дослідження обумовлює необхідність вибору специфічних методів аналізу. Зокрема, визначення тенденцій конвергенції доходів населення країн Європи проведено на основі якісного і кількісного співставлення групи соціальних, економічних та демографічних показників для кожної країни та середнього значення цих показників для тих чи інших груп країн. При цьому середнє значення показників обраховано за допомогою методу зваженого усереднення, що дозволило визначити важелі оновленої політики конвергенції доходів, які забезпечать їх зростання і конвергенцію для окремих груп країн, іншими словами, – оптимальні соціально-економічні пропорції.

4. У процесі аналізу соціально-економічних процесів в Європейському Союзі виявлено, що економічний розвиток країни забезпечує зростання доходів населення і впливає на підвищення соціальних стандартів. До найбільш позитивних тенденцій в ЄС-15 автором віднесено: зростання ВВП на душу населення, валових національних заощаджень, соціальних виплат і експорту товарів та послуг, а також зниження темпів інфляції та державного боргу. До найбільш негативних – зростання кількості розлучень, середнього віку матері при народженні першої дитини і зниження темпів зростання реальної заробітної плати та кількості шлюбів. За більшістю макроекономічних показників в групі спостерігається конвергенція за винятком витрат на охорону здоров'я, приросту студентів і школярів та густоти новонароджених. Тому важливим завданням для політики конвергенції доходів у ЄС-15 є адекватна реакція на економічні та соціальні зміни в членах групи, суть якої полягає у збільшенні видатків на фінансування охорони здоров'я, розвитку освіти та забезпеченні зростання показника народжуваності.

5. Соціально-економічні показники, що характеризують доходи населення в ЄС-10+2, поступово наближаються до рівня ЄС-15. Конвергенція між групами країн спостерігається майже за всіма критеріями, крім рівня інфляції і зайнятості, тенденція зміни яких за характером схожа на поляризацію. Основні проблеми, що заважають конвергенції доходів населення у ЄС-27, потребують їх розв'язання на місцевому рівні. Також варто зауважити, що позитивні економічні зрушення в ЄС-15 за умов відсутності кардинальних демографічних, економічних та соціальних змін знизять темпи конвергенції доходів населення у ЄС-27. Автор прийшов до висновку, що їх прискорення можливе, передусім, за умови мінімізації інфляції, а також підвищення зайнятості населення країн-нових членів ЄС. Застосування основних механізмів посилення конвергенції доходів населення в ЄС дає позитивні результати за умов їх ефективної взаємодії, засади якої визначає загальноєвропейська політика конвергенції доходів населення. Основними інституціями-реалізаторами механізмів посилення конвергенції доходів є уряди країн-членів і кандидатів на вступ в Європейський Союз.

6. Європейська політика конвергенції доходів населення не поширюється на країни-апліканти, тому виконання європейських критеріїв номінальної і реальної конвергенції забезпечується засобами внутрішньої соціально-економічної політики. Враховуючи те, що країни-апліканти перебувають на нижчому рівні розвитку, ніж

нові члени ЄС, а Європейський Союз складається з двох неоднорідних груп, для забезпечення зближення країнам-аплікантам необхідно обрати свої, відмінні від тих, що застосовують в ЄС (у ЄС-15 і ЄС-10+2) інструменти конвергенції. Конвергенція доходів населення в довготривалому періоді можлива за умови забезпечення зростання валових національних заощаджень. До основних механізмів посилення конвергенції доходів населення України з ЄС-27 автор відносить соціальний, грошово-кредитний і регіональний, в рамках яких в ЄС було запропоновано основні інструменти і інституції-реалізатори (загальноєвропейські, державні і регіональні).

7. Загальна концепція трансформації політики конвергенції доходів населення для країн Європи передбачає індивідуальний підхід до країни в залежності від того, до якої інтеграційної групи вона входить. Приналежність країни до певної групи залежить від ступеня її економічної інтеграції та соціально-економічного розвитку, тому трансформація політики конвергенції доходів населення має передбачати використання для кожної групи країн індивідуальної системи механізмів, які базуються на специфічних важелях та інструментах зростання доходів і відповідному інституційному забезпеченні: в ЄС-15 – використання системи заходів із розв'язання демографічних проблем; у ЄС-10+2 – забезпечення виконання фіскальних критеріїв номінальної конвергенції та формування ефективного ринку праці; в Україні як апліканті на вступ у ЄС – зміщення акценту з використання фінансово необґрунтованих важелів соціальної політики на вдосконалення економічних механізмів підвищення рівня життя населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Зварич Р. Інтеграція та конвергенція економік розширеного ЄС / Р. Зварич // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету „Наука молода”. – 2006. – № 6. – С. 78–83.
2. Зварич Р. Антикризове управління у соціальній сфері в країнах Європейського Союзу: уроки для України / Р. Зварич // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – № 5. – С. 311–317.
3. Зварич Р. Соціально-економічна трансформація в Україні як перспектива конвергенції з Європейським Союзом / Р. Зварич // Журнал європейської економіки. – Том 7, № 2. – червень 2008. – С. 162–184.
4. Зварич Р. Соціально-економічна трансформація як можливість зростання і конвергенції доходів населення нових членів Європейського Союзу / Р. Зварич // Наука й економіка. – 2009. – № 3 (15). – Том 1. – С. 230–236.

В інших виданнях:

1. Зварич Р. Інтеграція та конвергенція європейських економік / Р. Зварич // Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та проблеми глобалізації: Зб. тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль, 2006. – С. 56–59.
2. Зварич Р. Україна: перспективи номінальної конвергенції з ЄС / Р. Зварич // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: Зб. тез доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. – Маріуполь, 2006. – С. 213–215.

3. Зварич Р. Соціальні аспекти економічного розвитку Болгарії / Р. Зварич // Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: Зб. тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль, 2007. – С. 61–64.
4. Зварич Р. Перешкоди вступу Туреччини в ЄС / Р. Зварич // Економіка країн Євроазіатського та Африканського континентів і Україна: Зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. – Тернопіль, 2007. – С. 28–31.
5. Зварич Р. Конвергенція ринку праці нових членів ЄС / Р. Зварич // Інтеграція України у світовий економічний простір: Зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. – Тернопіль, 2008. – С. 199–202.
6. Зварич Р. Соціальний розвиток Європейського Союзу / Р. Зварич // Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та проблеми глобалізації: Зб. тез доповідей V Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль, 2008. – С. 45–46.
7. Зварич Р. Грошово-кредитний механізм посилення конвергенції доходів населення у розширеному ЄС / Р. Зварич // Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: Зб. тез доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль, 2009. – С. 47–48.
8. Зварич Р. Фіскальний механізм посилення конвергенції доходів населення у розширеному ЄС / Р. Зварич // Формування нового світового економічного порядку: Зб. тез доповідей Наук. конф. молодих вчених. – Тернопіль, 2009. – С. 53–55.

АНОТАЦІЯ

Зварич Р. Є. Трансформація політики конвергенції доходів населення в процесі розширення Європейського Союзу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2009.

У дисертації досліджуються теоретико-методологічні засади і середовище реалізації політики конвергенції доходів в Європейському Союзі. Систематизовано критерії конвергенції доходів, виокремлено суть, основні чинники та механізми реалізації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі та інституційну базу їх реалізації.

Здійснено вивчення соціально-економічного розвитку ЄС-15 та процесів конвергенції доходів населення у ЄС-27, виявлено основні соціально-економічні прогалини на основі яких запропоновано механізми вирішення соціально-економічних проблем у ЄС-15 та економіко-політичні важелі забезпечення оптимальних макроекономічних та соціальних показників у нових членах ЄС.

Проведено оцінювання готовності країн-аплікантів до вступу в ЄС за критерієм конвергенції доходів населення, на основі чого запропоновано соціально-економічні зміни в Україні як передумова конвергенції доходів населення з країнами ЄС і євроінтеграції.

Ключові слова: політика конвергенції доходів, реальна конвергенція, номінальна конвергенція, економічна інтеграція, валові національні заощадження, рівень інфляції, рівень зайнятості, рівень народжуваності.

АННОТАЦІЯ

Зварич Р. Е. Трансформація політики конвергенції доходів населення в процесі розширення Європейського Союзу. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2009.

В диссертации исследовано еволюцію інтеграційних процесів в Європейському Союзі. Доказано, що інтеграція являється передумовою економічної конвергенції певного регіону в умовах взаємозалежності і сучасного технологічного розвитку, за рахунок углублення взаимовигідного співробітництва між країнами в процесі здійснення відповідної політики. Визначено сутність політики конвергенції доходів в Європейському Союзі, яка полягає в забезпеченні утримання курсу поступового зростання доходів населення соціально-економічно розвинутих країн і реальної конвергенції доходів населення менш економічно розвинутих країн завдяки вищим темпам зростання. Систематизовано критерії конвергенції доходів, виділено сутність, основні фактори і механізми реалізації політики конвергенції доходів населення в Європейському Союзі і інституційна база їх реалізації.

Вивчено вплив соціально-економічних факторів трансформації політики конвергенції доходів економічно розвинутих країн Європейського Союзу. Встановлено, що соціально-економічна характеристика ЄС-15 виступає важливою задачею політики конвергенції доходів Європейського Союзу і ґрунтується на аналізі основних соціальних і макроекономічних показників п'ятнадцяти найбільш економічно розвинутих країн Європейського Союзу. Виявлені основні соціально-економічні прогалини, на основі яких запропоновано механізми вирішення соціально-економічних проблем в ЄС-15. Проведено аналіз процесів конвергенції доходів населення у нових членів ЄС і в ЄС-27, який ґрунтується на дослідженні основних соціальних і макроекономічних показників дванадцяти нових членів Європейського Союзу з метою виявлення основних соціально-економічних і економіко-політичних рычагів забезпечення оптимальних макроекономічних і соціальних показників.

Проаналізовано соціально-економічні фактори трансформації політики конвергенції доходів країн потенційних аплікантів на вступлення в Європейський Союз на основі соціальних і макроекономічних показників Хорватії, Турції і України. Визначено, що їх потенційне членство в ЄС буде залежати від поточного стану соціальної і економічної сфери країни. Проведене дослідження дозволило виробити рекомендації щодо перспектив подальшого зростання доходів населення економічно розвинутих країн Європейського Союзу. Таким чином, стабільне економічне розвиток країн ЄС-15 можливо через подальший зростання доходів громадян і соціальну

ориентированность государства благодаря увеличению уровня доступности для всех слоев населения образования и медицины и решению демографических проблем в контексте увеличения показателя рождаемости. Определены механизмы роста и конвергенции доходов населения новых членов Европейского Союза с экономически развитыми странами Евросообщества. Доказано, что их конвергенция возможна благодаря минимизации уровня инфляции и повышения уровня занятости населения стран-новых членов ЕС. Предложены пути социально-экономической трансформации Украины как перспективы конвергенции и будущего членства в Европейском Союзе. Сделано вывод, что экономическая готовность Украины к членству в ЕС будет возможна через продолжение социальной ориентации экономики, контроль рынка рабочей силы, внутренних миграционных процессов, быстрый рост доходов населения и их конвергенцию с Европейским Союзом. Такая конвергенция сможет состояться благодаря индивидуальному и сепаративному от ЕС подходу социально-экономического развития в условиях роста показателя валовых национальных сбережений как общегосударственного акселератора стабилизации инвестирования национальной экономики и важнейшего дефлятора риска бедности в нашей стране. Тем самым будет обеспечен рост, который не повлечет снижения уровня общих расходов семей на сферу потребления, а обеспечит их качественное стимулирование.

Ключевые слова: политика конвергенции доходов, реальна конвергенция, номинальная конвергенция, экономическая интеграция, валовые национальные сбережения, уровень инфляции, уровень занятости, уровень рождаемости.

ANNOTATION

Zvarych R. E. Transformation of income convergence policy in the enlargement process of European Union. – Manuscript.

The thesis is submitted for conferring the academic degree of candidate of economic sciences by specialty 08.00.02 – World economy and international economic relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2009.

In thesis the theoretical and methodological principles and environment of income convergence policy realization are explored in European Union. The criteries of income convergence are systematized, essence, basic factors and mechanisms of income convergence policy of European Union and institutional base of their realization are selected.

The research of socio-economic development of EU-15 and income convergence processes in EU-27 are carried out, found out the basic socio-economic lacks on the basis of which the mechanisms of socio-economic problems decision in EU-15 are offered and economic and political instruments of optimum macroeconomic and social indexes providing in new members of EU.

The research of readiness of countries-applicants is conducted to the entry in EU by the criterion of income convergence on the basis of what socio-economic changes are offered in Ukraine as pre-condition of income convergence to the countries of EU and European integration.

Key words: income convergence policy, real convergence, nominal convergence, economic integration, gross national savings, inflation, employment, number of live births.